UDK 159.9:796.322

GANDBOLCHILARDA JAMOA JIPSLIGINI BAHOLASHNING GENDER XUSUSIYATLARI

Rasulov Zokir Pardayevich[1], Kazakbaeva Gulmira Uzakbay qizi[2],
[1] O‘zbekiston davlat sport akademiyasi, Toshkent shahri, O‘zbekiston Respublikasi
[2] Jismoniy tarbiya va sport bo‘yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, Toshkent shahri, O‘zbekiston Respublikasi

Sport jamoasining jipsligi sport faoliyati samaradorligini belgilovchi muhim ijtimoiy-psixologik omillardan biridir. Jamoa a’zolari o‘rtasidagi o‘zaro ishonch, hamkorlik, birdamlik va jamoaga mansublik hissi sportchilarning mashg‘ulot hamda musobaqa faoliyatiga ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli sport jamoalaridagi ijtimoiy-psixologik muhit va jipslik darajasini o‘rganish sport psixologiyasining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Gandbol jamoalarida jipslikning shakllanishi sportchilarning individual-psixologik xususiyatlari, o‘zaro munosabatlari, jamoaviy hamkorligi hamda boshqa ijtimoiy-psixologik omillar bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, turli jinsdagi gandbolchilar jamoalarida jipslik va psixologik muhit ko‘rsatkichlarini o‘rganish ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Adabiyotlarda sport jamoasi jipsligi sport faoliyati samaradorligi, shaxslararo munosabatlar va jamoaviy hamkorlik bilan bog‘liq muhim omil sifatida qaraladi [1–8]. Jipslikning emotsional jihati sportchilarning o‘zaro hissiy yaqinligini, funksional jihati esa umumiy maqsadga erishish yo‘lidagi hamkorlikni ifodalaydi. Shuningdek, jamoada qulay ijtimoiy-psixologik muhitning shakllanishi mashg‘ulot va musobaqa faoliyatining samaradorligi uchun muhim shartlardan biri hisoblanadi.

Shundan kelib chiqib, tadqiqotning maqsadi gandbolchilarda jamoa jipsligi va jamoadagi psixologik muhit ko‘rsatkichlarini o‘rganish hamda turli jinsdagi guruhlar kesimida mavjud farqlarni aniqlashdan iborat.

Tadqiqot metodlari

Tadqiqotda Yu.L. Xaninning “Sport jamoasining jipsligini baholash” metodikasi [9] hamda jamoadagi psixologik muhitni baholashga qaratilgan metodlardan foydalanildi.

Tadqiqotda Olimpiya va Paralimpiya sport turlariga tayyorlash markazining Jizzax markazida shug‘ullanuvchi 24 nafar gandbolchi o‘g‘il bola va Guliston markazida shug‘ullanuvchi 25 nafar gandbolchi qiz ishtirok etdi.

Tadqiqot natijalari va ularning muhokamasi

Jamoa jipsligi metodikasi natijalariga ko‘ra, Jizzax guruhida o‘rtacha ko‘rsatkich **21,38 ball**, Guliston guruhida esa **20,80 ball**ni tashkil etdi. Jizzax guruhidagi o‘rtacha ko‘rsatkich Guliston guruhiga nisbatan 0,58 ball yuqori bo‘ldi.

Individual natijalar tahlili Jizzax guruhida sportchilarning asosiy qismida jamoa jipsligi ko‘rsatkichlari 20–25 ball oralig‘ida ekanligini ko‘rsatdi. Guliston guruhida ham yuqori natijalar qayd etilgan bo‘lsa-da, individual ko‘rsatkichlar diapazoni kengroq bo‘ldi.

Jamoadagi psixologik muhit ko‘rsatkichi Jizzax guruhida **53,83 ball**, Guliston guruhida esa **36,84 ball**ni tashkil etdi. Jizzax guruhida individual natijalar 31–70 ball, Guliston guruhida esa 14–76 ball oralig‘ida qayd etildi.

1-jadval

Jizzax va Guliston markazlari gandbolchilarida jamoa jipsligi va jamoadagi psixologik muhit ko‘rsatkichlari

Guruh	n	Jamoa jipsligi, M	Min–Max	Psixologik muhit, M	Min–Max
Jizzax, o‘g‘il bolalar	24	21,38	10–25	53,83	31–70
Guliston, qizlar	25	20,80	9–25	36,84	14–76

1-jadval ma’lumotlari guruhlar o‘rtasida ham jamoa jipsligi, ham jamoadagi psixologik muhit ko‘rsatkichlari bo‘yicha farqlar mavjudligini ko‘rsatadi. Jizzax guruhida har ikkala ko‘rsatkichning o‘rtacha qiymati yuqoriroq bo‘lgan. Guliston guruhida esa individual natijalar kengroq diapazonda joylashgan bo‘lib, sportchilarning jamoaviy munosabatlarni idrok etishi va baholashida individual farqlar mavjudligini ko‘rsatadi.

Shu bilan birga, ushbu natijalarni bevosita gender omilining ta’siri sifatida talqin qilish cheklangan**.** Buning sababi tadqiqot guruhlari nafaqat jinsi, balki turli sport markazlarida shakllangani, jamoa tarkibi va individual-psixologik xususiyatlari bilan ham farqlanishidir. Shuning uchun aniqlangan tafovutlar gender xususiyatlari bilan bir qatorda jamoaning ijtimoiy-psixologik tuzilishi va boshqa omillar bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin.

Xulosa. Tadqiqot natijalari Jizzax va Guliston markazlarida shug‘ullanuvchi gandbolchilarda jamoa jipsligi va jamoadagi psixologik muhit ko‘rsatkichlari turlicha namoyon bo‘lishini ko‘rsatdi. Jizzax guruhida jamoa jipsligi bo‘yicha o‘rtacha ko‘rsatkich 21,38 ball, Guliston guruhida 20,80 ballni tashkil etdi. Jamoadagi psixologik muhitning o‘rtacha ko‘rsatkichi esa mos ravishda 53,83 va 36,84 ball bo‘ldi.

Jizzax guruhida jamoa jipsligi natijalarining nisbatan zichroq taqsimlanganligi, Guliston guruhida esa individual tafovutlarning kengroq ekanligi aniqlandi. Umuman,

natijalar gandbol jamoalarida jipslik va ijobiy psixologik muhitning shakllanishi jamoaviy hamkorlik va shaxslararo munosabatlarning muhim tarkibiy qismi ekanligini ko‘rsatadi.

Biroq mazkur tadqiqot natijalarini gender xususiyatlari nuqtayi nazaridan talqin qilishda ehtiyotkorlik zarur. Gender bilan bir qatorda sportchilar shug‘ullanuvchi markaz, jamoa tarkibi va individual-psixologik xususiyatlarni ham hisobga olish lozim. Kelgusidagi tadqiqotlarda bir xil sport markazi yoki bir xil tayyorgarlik sharoitidagi erkak va ayol gandbolchilarni taqqoslash gender omilining ta’sirini aniqroq baholash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Гончаров В.Д. Человек в мире спорта. – М.: Физкультура и спорт, 1978. – 75 с.
2. Ильин Е.П. Психофизиология физического воспитания: факторы, влияющие на эффективность спортивной деятельности. – М.: Просвещение, 1983. – 223 с.
3. Баландин В.И., Блудов Ю.М., Плахтиенко В.А. Прогнозирование в спорте. – М.: Физкультура и спорт, 1986. – 192 с.
4. Подоляк Я.В. Предупреждение и преодоление конфликтов // Личность и коллектив: психология военного управления. – М.: Воениздат, 1985. – С. 108–110.
5. Лунева О.В., Хорошилова Е.А. Конфликт и способы его разрешения // Психология делового общения. – М.: ВКШ при ЦК ВЛКСМ, 1987. – С. 71–79.
6. Общая психология / Под ред. А.В. Петровского. – М.: Просвещение, 1986. – 464 с.
7. Психология физического воспитания и спорта / Под ред. Т.Т. Джамгарова, А.Ц. Пуни. – М.: Физкультура и спорт, 1979. – 143 с.
8. Тонков Е.Е. Теоретические основы педагогического управления организационными конфликтами: автореф. дис. … д-ра пед. наук. – Белгород, 1999. – 32 с.
9. Ханин Ю.Л. Психология общения в спорте. – М.: Физкультура и спорт, 1980.